De Vrijheid Oisterwijk

Lindeind 106-107 het goed ter Borch

De Waterhoef

Wijkcentrum de Waterhoef is de oude boerderij die de hoeve vormde van het oeroude leengoed Ter Borch, doorsneden door de Voorste Stroom en zeer waarschijnlijk het terrein waarop de burcht van de oudst bekende heren van de Tilburgen gestaan moet hebben, tussen Voorste en Achterste Stroom, verbonden door een verbinding waarover toch scheepvaart stroomopwaarts mogelijk bleef en turf en moer als brandstof vanuit Moergestel naar Den Bosch vervoerd kon worden. Op de Voorste Stroom stond namelijk een watermolen, die bij dit leengoed hoorde en in het begin van de 20-ste eeuw zo vervallen was dat die verdween. Beide Stromen werden gekanaliseerd, het landschap veranderde daardoor en hier verrezen de meest oostelijke woonwijken van Oisterwijk.

Lindeind 106-107 het goed ter Borch

De Waterhoef

Wie te Oisterwijk, van de Lind afkomend, op de Gemullehoekenweg de eerste brug overgegaan, bij de eerste verharde weg aan zijn linkerhand afslaat, loopt de Meulensteeg in (tegenwoordig puristisch de Watermolensteeg gedoopt), en is op weg naar het oude goed ter Borcht. Misschien staat hij onmiddellijk op de grond welke vroeger bij het goed hoorde. De indruk dat het vroeger erg uitgestrekt was, en zelfs aansloot aan het leengoed ten Kerchove.
Misschien dat de denombrementen, welke te Brussel zijn, in deze enige opheldering kunnen geven. Met name de verklaring van Roelof van Dalem, anders geheten van Dongen, uit 1495[1], vergeleken met die van Lucas van Amelroyen kan ons wellicht veel wijzer maken[2].

De ouderdom van dit goed is "*van over mensschen ghetinckenisse*" zeiden onze voorzaten reeds.
Niet onwaarschijnlijk wordt het al genoemd in 1222. Bij de kroning tot rooms-koning van de zoon van Frederik de Tweede werd de hertog van Brabant gedwongen aan zijn trouw niet alleen in woorden uitdrukking te geven, maar ook door middel van een vijftal panden, met strategische waarde. Deze werden

1 L. Galesloot, *Inventaris de Archives de la cour féodale de Brabant*, deel resp. no. 2609 en 2610 jº 5207

2 Eerder gepubliceerd door Mr G. Berkelmans, Het goed ter Borch in *DKM* jrg 15 (1962), nr 6 en 7 alsook nr 8 en 9; zie ook nr 11 van F.W. Smulders en *DKM* jrg 8 (1955) nr 10 van Jan van Sprang; Bas Aarts, Landen en Tilburg-Oisterwijk. Dynastieke banden en wederzijdse motte-burchten, in *Ons landens Erfdeel 89 (2015)*

door de heren opgedragen aan de (voor de Rijksoverheid meer betrouwbare) Ecclesia Coloniensis, (minder juist maar duidelijker gezegd: de bisschop van Keulen) om ze als leen terug te krijgen.
Onder die in leen terugontvangen goederen behoorde nu ook het vrij eigen goed dat de hertog had overgenomen van een zekere Betto van Stavenisse, met uitzondering van de sterkte, welke "*ab episcopo Traiectensi tenetur*"[3].
Van Betto van Stavenisse is bekend, dat hij getrouwd was met Beatrix, dochter van de heer van Tilburg, welke haar erfdeel in het Tilburgse goed aan de hertog overdroeg, kort voordat over 's-Hertogen stadsstichting Oisterwijk wordt gesproken, in 1212. Om deze reden neemt men aan dat het Oosttilburch, althans oostelijk Tilburg-waar-in-Oisterwijk-lag-of- komt-te-liggen, is, dat de hertog aan de familie der heren van Tilburg weet te ontfutselen.
Dit is dan de aanleiding om de voornoemde sterkte, welke van de bisschop van Utrecht te leen gehouden werd, in Oisterwijk te zoeken.
Mr. L. Hardenberg[4], welke over het gebied der Tilburgen een artikel heeft geschreven, dat alle leden van onze kring toch wel behoren te kennen, meent dat er een redelijke kans is, dat die burcht heeft gestaan, waar de bovengenoemde steeg afbuigt naar de nieuwe wijk, welke nu in de volksmond Korea werd genoemd.
Hij haalt daarvoor als argumenten aan:
1. Een denombrement uit 1440, dat spreekt van een weide van een bunder grootte, genaamd die Borch[5];
2. De vermelding door notaris Bolsius van een perceel moeras genaamd de Burgt, kadastraal bekend, Oisterwijk, sectie B no 249, in 1833;
3. De vermelding van een hoogte door Lambrecht van den Hoevel in zijn kroniek, en door Brock in een rond 1800 gemaakte beschrijving van de Meierij;
4. De gunstige ligging tussen twee waterlopen, nabij de reeds in 1309 genoemde heerbaan naar Holland.

Op het goed ten Dijcke kan de genoemde burcht van 1222 ook wel hebben gestaan, meent hij. F.W. Smulders heeft er echter op gewezen, dat Mr. Hardenberg het goed ten Dijk, gelegen ten zuiden van Enschot aan Bruystensdijk, later Wouter-van-Harendijk, bij de Enschotse brug over de Lei, verwart met sRiddershoeven ten noordwesten van Enschot gelegen. Om niet nader genoemde redenen acht hij het niet aannemelijk dat op een van beide plaatsen de oude burcht gevestigd was[6].
De papieren van ter Borcht stijgen dus!
Vreemd is echter dat in de leenregisters van het Sticht over het leenheerschap van de bisschop over deze burcht van 1222 geen spoor te vinden is. Vermoedelijk viel die onder de algemene belening van de Meierij, meent Mr Hardenberg. Ferdinand Smulders vraagt zich inmiddels af, of men in plaats van de bisschop van Utrecht niet de bisschop van Luik heeft bedoeld. En dan gaan de gedachten uit naar Herlaer. De uitgestrektheid van het gebied der Tilburgen staat immers niet vast.
Mij komt het ook vreemd voor, dat de burcht niet in de familie (van de heren van Tilburg) werd gehouden.

3 Mr Dr L.J.C. van Gorkom, De eerste vijftig jaren, in de bundel *'s Hertogenbosch 1185 - 1935*, blz. 22 en 23
4 Mr L. Hardenberg, Het ontstaan van de Vrijheid in Tilburg, in *Van Heidorp tot industriestad*, blz. 54
5 Ook genoemd in de denombrement van 1495
6 *Brabants Heem*, jrg. VII, no. 5

II

Als het goed ter Borch in 1222 nog niet bestaan heeft, kan het toch bogen op een zeer hoge ouderdom. Als Brabants leen komt het voor in het Spechtboek, een leenregister van 1387, dat zijn merkwaardige naam ontleent aan de griffier, welke het aanlegde[7].
De oudste leenman welke we kennen is Art Hack. Juister luidt zijn naam denkelijk van Hackenem (ontleend aan een goed onder Erp). Op het einde van de veertiende eeuw is in Oisterwijk immers een zeer gegoed man Wellen Rover, van welke in 1393 drie zoons worden genoemd: namelijk één met de wel zeer vertrouwde naam Aert Rover, één geheten Dirck en één geheten Aert van Hackenem[8].
Met Art Hack kan Aert van Hackenem, zoon van Wellen Rover, moeilijk meteen vereenzelvigd worden, omdat op de 19de oktober 1403 Wellen Rover zijn zoon Aert van Hackenem emancipeert[9]. Art Hack zou als de grootvader van Aert van Hackenem kunnen worden beschouwd.
Helaas is hiermee slecht te rijmen, dat op de 9de januari 1384 n.st. (nota bene: vierentachtig) Gheerlack (die heet te zijn een zoon van Willem Rover), een waterkorenmolen en een slag- of oliemolen, op het goed ter Borch, welke hij in 1382 voor drie jaar had gehuurd van Jan van Engelen, ook genoemd van Enghelant, aan wie de molens toebehoren, heeft opgedragen aan Jan van den Eynde en Jan Wytmans[10].
Het is immers de vraag of de in 1384 vermelde Gheerlack Willem Rovers niet dezelfde is als Gerlack Wellen Rovers. Het is nu Gerlack Wellen Rovers welke met zijn zoon Wellen op de 22ste november 1408, het deel wat zijzelf hebben en het deel van Jan en Aleyt, kinderen van Gerlack, in "*tgoet ter Borch*" in Oesterwijc en in de watermolens aldaar, en andere goederen in de Meierij, verkopen aan Aert Rover, Aert van Hackenem en Dirck, gebroeders, zonen van wijlen Wellen Rover[11].

7 Algemeen Rijks Archief te Brussel, Leenhof van Brabant, 4, blz. 205
8 Collectie Cuypers van Velthoven, Rijks Archief 's Hertogenbosch, C 390, 12; 's Hertogenbosch, R.1179,569
9 F.W. Smulders, Emancipaties in Den Bosch (1367-1450), in *De Brabantse Leeuw*, jg. 11, no. 2, blz. 31
10 's Hertogenbosch R.1177,94v
11 's Hertogenbosch R.1186,13v

Men zou dus kunnen zeggen, dat Aert van Hackenems broer Gheerlach in 1382 al meerderjarig was hetgeen ervoor pleit om de in het Spechtboek vermelde Aert Hack Aert van Hackenem de zoon van Wellen Rover te zien.
Temeer omdat Aert van Hackenem ook voorkomt als Aert Hacke, zoon van wijlen Wellen Rover, welke op de 3de juli 1411 de hoeve van het goed ter Borch voor vijf jaar met ingang van de eerstvolgende Pinksteren verpacht aan Jan Lupprechts. De eerste twee jaar van de pacht moet Jan op Lichtmis 4 mud rogge Bossche maat leveren, de twee volgende jaren 4½ mud en het laatste jaar heeft hij de hoeve te laatsrecht. Aert Hack uit 1387 zou dan niet de grootvader van Aert van Hackenem zijn[12].
Daartegen pleit dan weer, dat Wellen Rover zelf zeggenschap over het leengoed heeft gehad. Op de 26ste mei 1401 verhuurt hij immers de twee watermolens voor de tijd van één jaar, ingaande de verlopen Pinksteren, aan Jan Lombart. De huurder moet 75 Hollandse gulden betalen, half op Kerstmis en half met Pasen. Hij is gehouden de dijken te onderhouden; grond daarvoor mag hij alleen uit de dijksloten halen.
(Volledigheidshalve zij nog vermeld, dat Jan Lombart de huur diezelfde dag overgeeft aan zijn vader Henrick Lombart, en diens zoon Henrick Lombart, en aan Henrick Kemmer en Jan van der Vriesdonc[13].
Deze rechtshandeling door Wellen Rover wordt echter gesteld vóór de emancipatie van Aert van Hackenem, welke zoals gezegd plaats vond in 1403. Het is daarom toch het meest aannemelijk in de in 1387 vermelde Aert Hack gewoon Aert van Hackenem te zien.
En zijn daarvoor mogelijk nog andere aanwijzingen dan de genoemde bronnen?
Het wordt dan hoog tijd eens te kijken naar de genealogie van het geslacht de Roever dat volgens een heel oude traditie stamt van de graven van Rode. Wat hiervan nu waar is kunnen we hier, gelukkig, in het midden laten. Zeker is, dat de Roevers in de 14de eeuw in de Meierij van den Bosch zeer vooraanstaand waren. Het volgende schematisch overzicht, overgenomen uit gedrukte bronnen, zal dat duidelijk maken[14].

heer Arnt **die Roever**, ridder,
schepen van den Bosch
1277 - 1297

heer Dirc die Roever,
hoogschoutet van den Bosch

onder andere

heer Arnt die Roever,
schepen van den Bosch,
overleden in 1384

heer Jan die Roever,
drossaard van Brabant,
beleend met de Nemelaar in 1357,
overleden in 1365

Dirc die Roever
van der Porten,
nat. z.

Aleyt,
enig wettig kind,
+ ± 1430,
x ± 1375
Willem van Langelaer

Willem die Roever genaamd Scriver,
nat. z.
schoutet van Oisterwijk,
+ 1407,
x
Heilwich, d. Willem van Hackenem[15]

Dirc,
sterft in 1418

Arnt die Roever
van der Poorten,
schepen van den
Bosch
(zie onder Roesmont)

Arnt
genoemd in
1378 - 1424

Arnt
van Hackenem
genoemd in
1382 - 1424

Geerlac
genoemd in
1381 - 1413

Dirck

12 's Hertogenbosch, R. 1187, 170v; vgl. 's Hertogenbosch R.1177,94v.
13 's Hertogenbosch R.1182, 217v
14 A. de Roever Nz, *Genealogie van het geslacht de Roever*, 1888; *Alg. Nederlandsch Familie Blad* III, blz. 16; Frenken, *Genealogien van Meierijsche Geslachten*
15 volgens A. de Roever Nz

Wij zien nu dat Willem genaamd Scriver zoons heeft welke dezelfde naam hebben als die van Wellen Rover. Is het al te stoutmoedig te vooronderstellen dat de samenstellers der gedrukte bronnen zich vergist hebben door Willem in plaats van Wellen te lezen? Wij kunnen in dat geval Wellen Rover als een (natuurlijke) zoon van Arnt die Roever aanmerken.
Is deze vooronderstelling juist dan is de eerst vermelde leenman van ter Borgh, na Jan van Engelen of van Enghelant: Arnt van Hackenem, de zoon van Wellen Rover, Heer Arnt die Roever is immers dood vóór 1387 (in 1384). Alleen nieuwe bronnen zullen uitsluitsel kunnen geven.
Voorshands wil ik de stamboom als volgt opstellen:

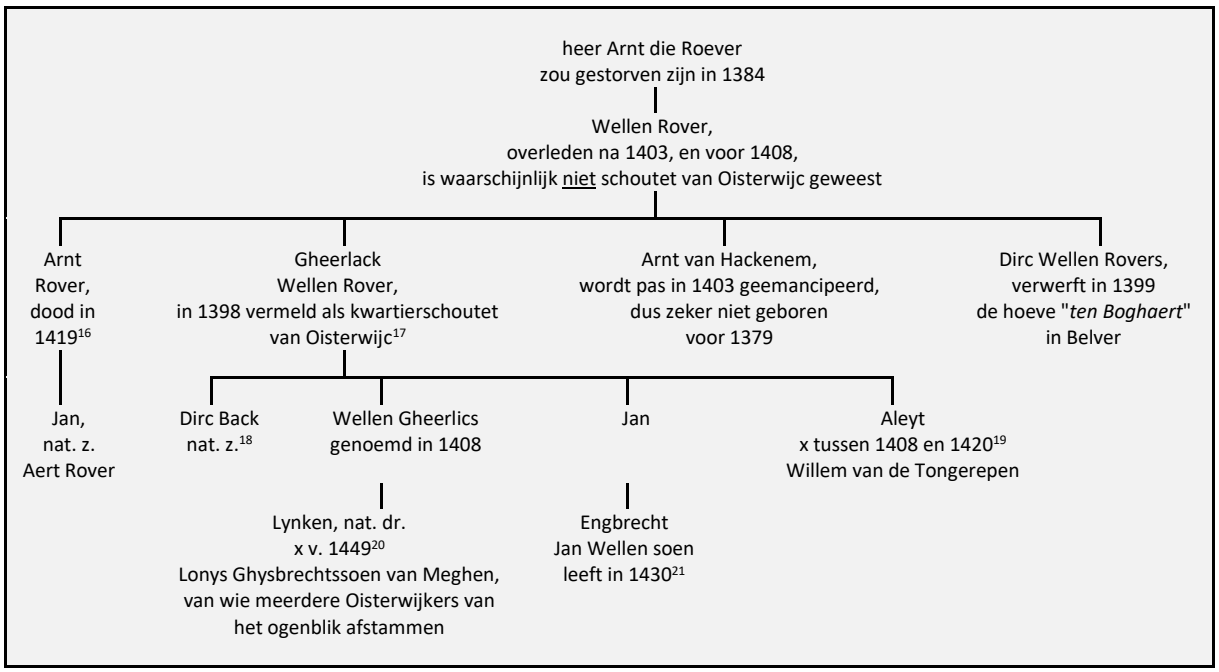

Niet uitgesloten is evenwel:

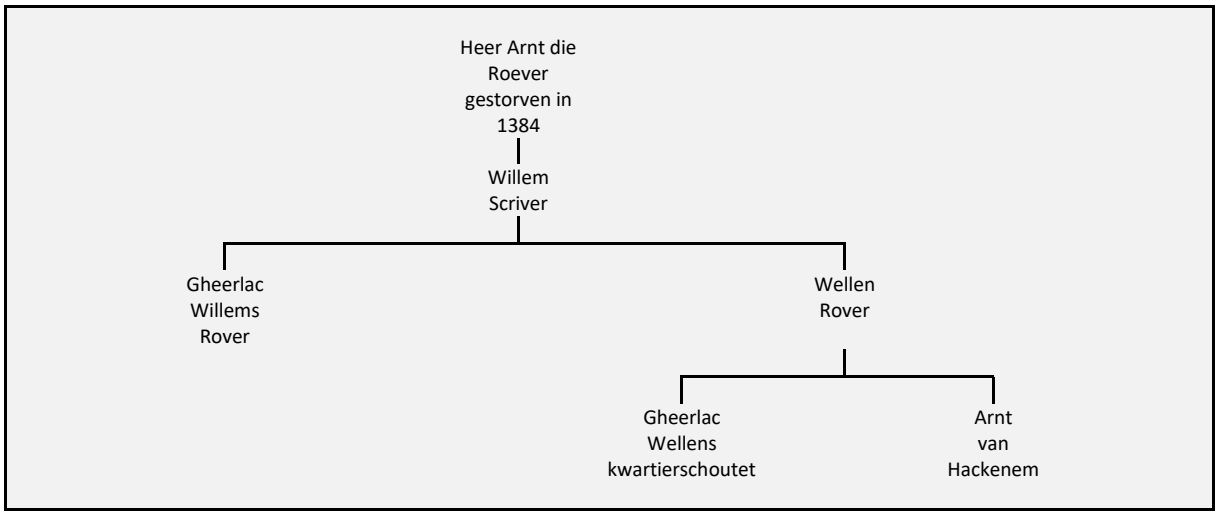

16 's Hertogenbosch, R.1191, 151v
17 's Hertogenbosch, R.1181, 104
18 's Hertogenbosch, R.1181, 104
19 Oisterwijk, R.144,37v; R.237,37v
20 Oisterwijk, R.157,12
21 Oisterwijk, R.147,12v

Na deze uitweiding over de familie Wellen Rover, richten we de aandacht weer op het goed ter Borch. Nadat Gerlac Wellen Rover en zijn kinderen hun rechten op ter Borch hebben afgestaan, blijft het goed onverdeeld tussen Aert Rover, Dirck Rover en Aert van Hackenem. Terwijl zoals gezegd, in 1411 de hoeve door Aert van Hackenem alleen blijkt beheerd te worden, verhuurt hij tesamen met zijn broer Aert Rover, in dat zelfde jaar, op de 7de september, de twee watermolens. Huurder hiervan voor de tijd van vier jaar ingaande op Sint Bartholomeusdag van 1411, wordt Jan Lypprechts, welke ook de hoeve heeft gehuurd, en Jan van den Eynde van Oesterwyc, een naamgenoot van de pachter in 1384. De verhuur vindt plaats te molenaarsrecht. De eerste drie jaar moeten de huurders 59 Hollandse gulden betalen aan Beatrys Reyner Loden en het laatste jaar aan de verhuurders, voor de helft op Kerstmis en voor de andere helft op Sint Jan in de zomer[22].
Reeds eerder worden de molens door Aert Rover en Aert van Hackenem gezamenlijk beheerd. Op de 10de april 1405 verhuren ze Jan van den Eynde en Willem die Becker de beide watermolens voor twee jaar, met ingang van eerstvolgende zondag na Lichtmis. Zulks te pechtersrecht, om 90 nieuwe gulden van negen boddrager of dertien oude vlems het stuk, jaarlijks voor de helft met Kerstmis te betalen. Al weer wordt bepaald, dat de pachters alleen grond uit de sloten mogen halen. De kosten van herstel van de moutmolen, een der beide molens, mogen de pachters na twee jaar aftrekken[23].
In 1407, op de 10de maart, wordt reeds een nieuwe overeenkomst gemaakt.
Aert Rover, en deze keer Dirck, kinderen van wijlen Wellen Rover, verhuren de beide watermolens voor de tijd van twee jaar, te rekenen vanaf zondag na Lichtmis 1407 (n.st.) aan Jan Lypprecht en Mathys van Huculem.
De huurders moeten 86 Hollandse gulden betalen voor de ene helft op Sint Jan, en voor de andere helft met Kerstmis, alsmede op Sint Marten 400 alen en 200 raapkoeken leveren.
Voor het herstel van de dijken mogen ze alleen grond uit de sloten halen. Vissen mogen ze alleen in de molensluizen, "*bynnen der arken*".
De verhuurders beloven de huurders 50 "*nuwe gulden*", van 9 boddrager of 13 oude vlems, te betalen voor de ene helft met Kerstmis en voor de andere helft met Sint Jan daarop[24].
Wanneer de goederen van Wellen Rover door Aert Rover, Dirck en Aert van Hackenem gescheiden en gedeeld worden, verwerft Aert van Hackenem het goed ter Borch met de hoeve, de twee watermolens en het stuwrecht. Nadien wordt het goed door hem vervreemd.

22 's Hertogenbosch, R.1187,208v
23 's Hertogenbosch, R. 1184, fol. 112
24 's Hertogenbosch, R. 1185,44

III

Immers door koop komt het goed ter Borch vervolgens aan de bosschenaar Daniel Roesmont, welke zijn leen op de 16de juni 1419 verheft[25].
Reeds voor de verheffing, in april, verhuurt hij de twee molens, de oliemolen en de watermolen, en wel aan Willem van Ghestel en Henrick van der Avoirt voor de tijd van twee jaar en voor de som van 40½ Arnhemse gulden, half op Sint Jan en half met Kerstmis te betalen, alsmede voor 12 quarten raapolie en twee tallen gezouten paling, op Kerstmis te leveren. Van zijn kant zal Daniel zorgen dat de moutmolen vóór Allerheiligen in goede staat is.
Lang heeft Daniel het goed niet gehouden. Door verkoop komt het aan zijn broer Godscalck, welke zijn aanwinst op de 29ste mei 1423 verheft. Reeds eerder, in 1379/80 had een Godscalck Roesmont het nabijgelegen leengoed ten Kerchove gekocht van Dirck van den Putte[26].
Is dat echter, zoals de heer Ferd. W. Smulders meent, dezelfde Godscalck? Als de gegevens van Cuypers van Velthoven juist zijn, kan dit niet dezelfde zijn, omdat op de 16de juli 1422 Luitgard, dochter van Roelof Roesmont, met haar man Reyner van Mechelen, het goed ten Kerchove verheft "*bi dode Gotscalck Roesmonts hoers brueders*". Dus deze Godscalck van ten Kerchove is dood voordat Godscalck Roesmont ter Borcht verwerft.
Het is eerst in 1481 wanneer joffrouw Katherine van Mechelen, bij dode van haar moeder joffrouw Luitgard Roesmont, beleend wordt met "*die Houbrake*". Dat doet het vermoeden rijzen, dat joffrouw Luitgard en haar broer Godscalck Roesmont, beleend met ten Kerchove, van een jongere generatie zijn dan de Godscalck Roesmont, welke ten Kerchove aankoopt. Voor zover ik kan nagaan is laatstgenoemde Godscalck de grootvader van joffrouw Luitgard, en haar broer Godscalck.
De Godscalck Roesmont van ter Borch, wordt genoemd als een zoon van Daniel. Hij kan dus geen zoon zijn van de Godscalck Roesmont van ten Kerchove. Mijn inziens is hij diens neef, oomzegger.
De stamboom zou er dan als volgt uitzien:

25 F.W. Smulders, Emancipaties in Den Bosch (1367-1450), in *De Brabantse Leeuw*, jg. 11, no. 2, blz. 31 [ws. foute verwijzing]
26 's Hertogenbosch R.1177,94v [nakijken]

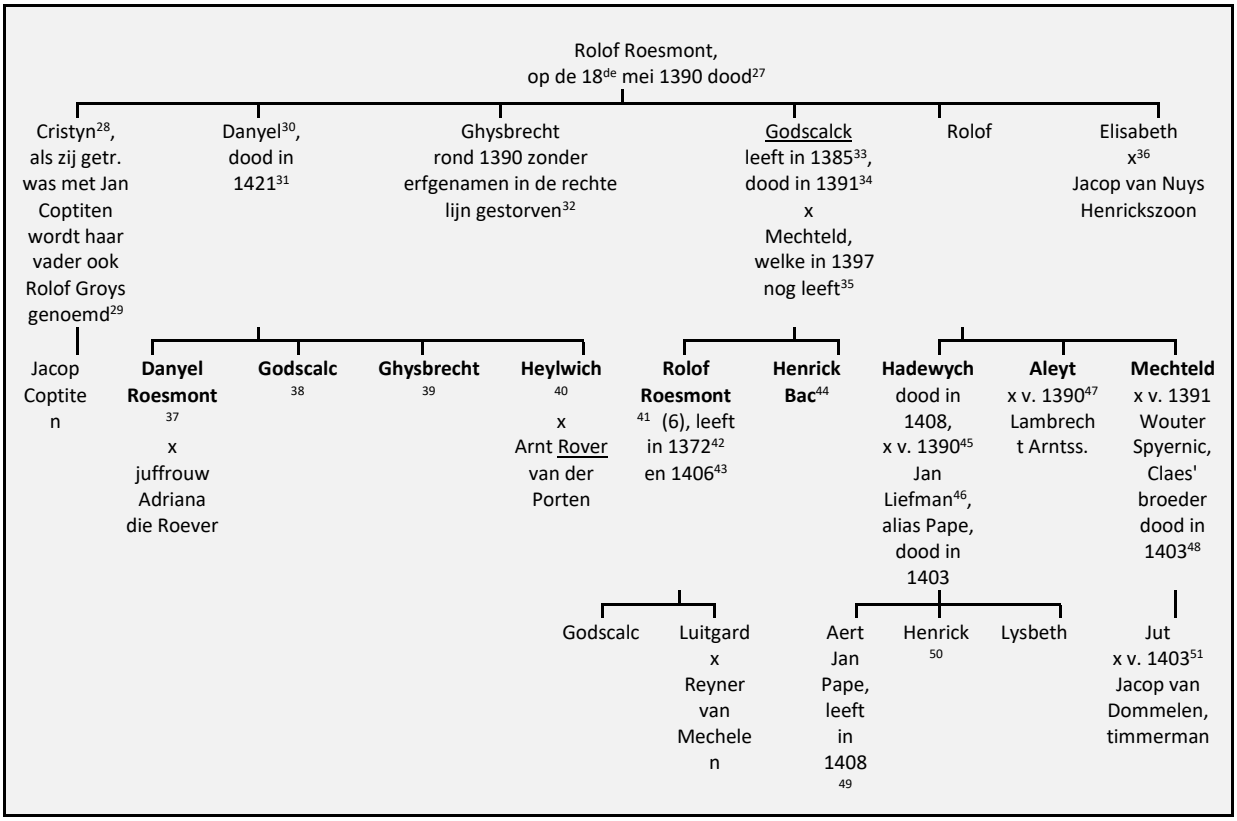

In zijn *Nieuwe Catalogus der Oorkonden en Handschriften berustende in de boekerij van het Provinciaal Genootschap*...., blz. 28, no. 108, schrijft Jhr. Mr. AA. F. O. van Sasse van Ysselt dat op de 24ste april 1428

27 L. Galesloot, *Inventaris de Archives de la cour féodale de Brabant*, deel resp. no. 2609 en 2610 jº 5207
28 L. Galesloot, *Inventaris de Archives de la cour féodale de Brabant*, deel resp. no. 2609 en 2610 jº 5207
29 's Hertogenbosch R.1182, 217v; R.1186,13v
30 L. Galesloot, *Inventaris de Archives de la cour féodale de Brabant*, deel resp. no. 2609 en 2610 jº 5207
31 's Hertogenbosch, R.1187,208v
32 's Hertogenbosch, R.1184, fol. 112
33 's Hertogenbosch, R.1185,44
34 's Hertogenbosch R.1177,94v
35 's Hertogenbosch, R.1185,44
36 F.W. Smulders, Emancipaties in Den Bosch (1367-1450), in *De Brabantse Leeuw*, jg. 11, no. 2, blz. 31
37 's Hertogenbosch, R.1187,208v
38 's Hertogenbosch, R.1187,208v; F.W. Smulders, *DKM* jg. 12, no. 11
39 's Hertogenbosch, R.1187,208v; F.W. Smulders, *DKM* jg. 12, no. 11
40 's Hertogenbosch, R.1187,208v; F.W. Smulders, *DKM* jg. 12, no. 11
41 Collectie Cuypers van Velthoven, Rijks Archief 's Hertogenbosch, O 390, 12; 's Hertogenbosch, R.1179,569
42 's Hertogenbosch R.1186,13v
43 's Hertogenbosch, R.1197,278
44 's Hertogenbosch, R.1194,261; Collectie Cuypers van Velthoven, Rijks Archief 's Hertogenbosch, O 390, 12; 's Hertogenbosch, R.1179,569
45 *Brabants Heem*, jg. VII, no. 5
46 Mr L. Hardenberg, Het ontstaan van de Vrijheid in Tilburg, in *Van Heidorp tot industriestad*, blz. 54
47 *Brabants Heem*, jg. VII, no. 5
48 A. de Roever Nz, *Genealogie van het geslacht de Roever*, 1888; *Alg. Nederlandsch Familie Blad* III, blz. 16; Frenken, *Genealogien van Meierijsche Geslachten*
49 Mr Dr L.J.C. van Gorkom, De eerste vijftig jaren, in de bundel *'s Hertogenbosch 1185 - 1935*, blz. 22 en 23
50 Mr Dr L.J.C. van Gorkom, De eerste vijftig jaren, in de bundel *'s Hertogenbosch 1185 - 1935*, blz. 22 en 23
51 A. de Roever Nz, *Genealogie van het geslacht de Roever*, 1888; *Alg. Nederlandsch Familie Blad* III, blz. 16; Frenken, *Genealogien van Meierijsche Geslachten*

Gooswijn Moedel van den Donck en Aernt Rover van der Porten voor schepenen van den Bosch uitspraak doen in een geschil over het maalrecht van de molens onder Oisterwijk, gerezen tussen de molenaars Godschalk Roesmont, Aernt Houtappel, Bruijsten Bruijstenzoon van Oisterwijk, Claes Cantor en andere. Helemaal juist wordt de inhoud van de actie niet weergegeven. Ten eerste lijkt het wel de vraag of het terecht is hier van molenaars te spreken. De meeste der genoemden oefenden niet het beroep van mulder uit, maar waren bezitter van een molen. Ten tweede spreekt de akte niet over andere belanghebbenden, maar over de rechtsopvolgers van Godscalck, Aernt, Bruysten en Claes.
De uitspraak van de scheidsmannen luidt dat niemand, Godscalck, Aernt, Bruysten, Claes, hun erfgenamen, "*oft huer molners die des van hen mach heft ende hebben sall myt wagenen karren perden off myt enigerhande getouwe en sullen moegen halen off vueren coeren tot heuren moelenen om te malen in enigen toecomenden tyde, by hen selven ofte by enigen anderen van heuren wegen alsoe dat enyegelyc van den gebueren aldair omtrent geseten heur coren sullen moegen brengen te malen op die moelen daert hen gelieven sal*".
De ingezetenen mochten dus laten malen door wie ze wilden, en de mulders moesten rustig op klandizie wachten.

Uit de verscheidene huurcontracten waarvan Ferd. W. Smulders melding heeft gemaakt blijkt wel, dat Godscalck Roesmont nimmer zelf maalde, maar de molens steeds verhuurde:
Ten eerste in april 1419, zoals we zagen. Op de 7de oktober 1423 verpacht Engbrecht Borchman aan Jan Lombart tot Sint Geertruid over een jaar, de oliemolen, om 7 hollandse gulden op Kerstmis te betalen, en om 200 raapkoeken, 6 quarten olie en 1½ vim stro in de vasten te leveren. In welke hoedanigheid Engbrecht hier handelt is me niet duidelijk[52].
Op de 18de april 1426 verpacht Godscalck twee koren-watermolens en een olie-watermolen, om 21 mud rog Bossche maat, te leveren half op Sint Remijs en half op Sint Geertruid. De huurders zijn Willem Poynenborch, Aert van Laervenne en Ghyb van Haren, welke huren voor 2 jaar met ingang van de verlopen Sint-Geertruidsdag. Merkwaardig is , dat hier gesproken wordt van drie molens[53].
Met zoveel woorden wordt over drie raderen gesproken bij de verpachting op de 18de februari 1434[54].
Op de 20ste oktober 1431 vindt de verhuur plaats voor 22 mud rogge, 200 raapkoeken en 2 vim dekstro[55]; op de 18de februari 1434 voor 221 mud rogge, 200 raapkoeken en 2 vim dekstro[56]; op de 3de april voor 21 mud rogge en 400 raapkoeken, en op de 28ste september 1441 om 22 mud rogge en 400 raapkoeken[57].

Ook de hoeve wordt verpacht. Op de 23ste mei 1438 verpacht Godscalck voor de tijd van negen jaar aan Jan Bonart, natuurlijke zoon van dan wijlen Jan Bonart: een huis en een erf in Oisterwijk, "*ter Borch*" geheten, met een stal erbij en een hof, geheten "*den Grashof*", een boomgaard en een akker, geheten "*dat ackerken*". Op Lichtmis moet Jan als pacht 3 mud en 6 zesteren rogge Bossche maat geven. Daarmee is Godscalck nog niet tevreden. Hij behoudt zich niet alleen het ooft dat in de boomgaard wast voor, maar ook een kamer in het huis, met het recht om met zijn gezin het voorste deel van het huis te gebruiken wanneer hij bij de molen wil bouwen, en ingeval de pest heerst[58].
Bij deze verpachting heeft Godscalck ook nog bedongen, dat de pacht eindigt wanneer hij het goed verkoopt.

52 's Hertogenbosch, R.1194,261
53 's Hertogenbosch, R.1197,278
54 F.W. Smulders *DKM* jg. 12, no. 11
55 F.W. Smulders *DKM* jg. 12, no. 11
56 F.W. Smulders *DKM* jg. 12, no. 11
57 F.W. Smulders *DKM* jg. 12, no. 10
58 's Hertogenbosch, R.1184, fol. 112

IV

Aert Houtappel, voor wie de scheidsmannen ook een uitspraak deden, was de eigenaar van de molen ten Kerchove[59].
Bruysten Bruystenzoon van Oesterwyc is de eigenaar van de molen ter Nedervonderen geweest. Deze molen was afkomstig van heer Aert die Roever[60] en kwam vervolgens aan diens enig wettig kind Aleyt, welke trouwde met Willem van Langelaer[61], zoon van Willem van Langelaer, de zoon van Wouter van den Wael, voor 1394. Aleyts dochter Margriet trouwde nu met Bruysten Bruysten Jans, ook genoemd Bruysten van Langelaer en Bruysten van Oesterwyc. Claes Cantor was gerechtigd in de molen te Creyte. Misschien maalde deze wel zelf.

Op de 24ste april 1454 worden moeilijkheden over het maalrecht voorkomen door een overeenkomst tussen Berthout Bac, als vader en voogd van zijn zoon Jan, de latere heer van Asten, enerzijds en joffrouw Margriet van Haren, als weduwe van Jan van Dongen, en Willem Gerit Wyten. Volgens deze overeenkomst mogen hun mulders geen koren ophalen zolang Jan Back en de kinderen van Dongen nog onmondig zijn; de geburen mogen tot zolang laten malen bij wie ze willen. Van de kinderen van Dongen ken ik behalve de opvolger op ter Borch, Roelof, alleen: Jan en Willem[62], en een natuurlijke zoon Dirck, vermeld in 1486[63]. Waar deze uiteindelijk gebleven is weet ik niet.
Berthout Bac treedt hier waarschijnlijk op, omdat de molen op Karichoven in zijn handen was gekomen. In 1477 was zowel de watermolen van Huikelom als de molen te Karichoven in zijn bezit.
De "*korenmolen te Heukelom*" zou hij, volgens Boeree, in 1461 gekocht hebben van "*Willem Geert Wijtensoen*". Merkwaardig is, dat het juist Willem Gheerit Wyten is, welke beide molens in 1466 huurt. De daarvan opgemaakte acte is zeer belangwekkend[64].
Bij de overeenkomst in 1454 wordt Willem Gerit Wyten echter denkelijk genoemd als eigenaar van de Creytemolen. Hij is namelijk te vereenzelvigen met Willem geheten Wyten den jonghen, zoen Gheryt Wytman Gherytssoen, aan wien Laureyns van der Heyden en Jan Jan Wytmanssoen, in hun hoedanigheid van momboors van de Tafel van den Heiligen Geest van Oisterwijk, de Creytemolen verkocht hebben, nadat men in gebreke was gebleven hun "*vut der wyntmolen geheten Creyte*", in Udenhout, en "*vut enen huyse ende hove totter voirscreven molen behorende*", een erfelijke cijns van 6 hollandse gulden te gelden. Over die cijns wordt al gesproken in een schepenbrief van Oisterwijk uit 1347[65]. Over die schepenbrief wordt ook elders nog gesproken. Daaruit blijkt dat in 1347 een domicella Christina, weduwe van Jan die Jonge, met haar kinderen in de molen te Creyte gerechtigd zijn[66].
Bij de overeenkomst van 1454 is geen vierde partij meer aanwezig. Dat komt omdat de molens van ter Borch en van ter Nedervonderen in een hand waren. Op de 26ste januari 1448 (n.st.) verkoopt Aert Willemssoen van der Heyden de windmolen "*ter Vonderen*" aan Jan Willemssoen van Donghen. Zijn broeder Laureyns Willemssoen van der Heyden ziet van vernadering af[67]. Aert van der Heyden, een Oisterwijks poorter, verkreeg de molen door overdracht in 1442 door Willem van Langhelaer[68]. Deze Willem was een zoon van

59 F.W. Smulders *DKM* jg. 12, no. 11
60 's Hertogenbosch, R.1800 fol. 214
61 's Hertogenbosch, R.1177 fol. 333
62 Oisterwijk, R.174,10v
63 Oisterwijk, R.192,17v
64 Oisterwijk, R.173, blad 4r
65 Oisterwijk, R.156,35
66 Oisterwijk, G.A. ged. 42,27
67 's Hertogenbosch, R.1218, fol. 238
68 's Hertogenbosch, R. 1800

Bruysten Bruysten Jans, maar heette naar zijn grootvader van moederszijde. Bij grondbezittende families was dat destijds niets bijzonders. Om een voorbeeld te noemen behoeven we maar te wijzen op bovengenoemde Arnt van Hackenen, wiens moeder waarschijnlijk een dochter van Willem van Hackenem was. Voor genealogisch onderzoek is zo'n naamswisseling zeer lastig.

V

Op de belevenissen van ter Borch zijn we inmiddels al vooruitgelopen. We zagen immers dat het goed in 1454 in handen van de familie van Dongen is. Inderdaad wachtte Godscalck Roesmont het einde van de pacht van de hoeve door Jan Bonart niet af. Voor 2150 Philippusschilden[69] wordt ter Borch in 1443 gekocht door Jan van Dongen en diens vrouw Margriet van Haren. De griffier Strick vermeldt het gekochte in het leenregister als "*tgoet ter Borch mitter woeninghen moeren landen chynse broeke met allen anderen hueren toebehoirten. Ende is een vol leen*"[70]. Deze laatste opmerking wordt erbij gezet, in verband met de verschuldigde rechten.
Joffrouw Margriet stamde uit de bekende familie van Haren, welke al eeuwen in Haaren was gegoed. Jan van Dongen, was een zoon van Willem van Dalem, heer van Dongen[71]. Hij wordt ook wel een natuurlijke zoon genoemd[72].
Zou het daarom zijn, dat ter Borch vóór Jans sterven wordt overgedragen aan zijn minderjarige zoon Roelof? De overdracht vindt plaats in 1448. Dit terwijl Jan en half jaar voordien, namelijk op de 28ste januari nog de molen ter Nedervonderen koopt[73]. Maar deze molen was geen leengoed.
Eerst in 1452 vinden we in Oisterwijk vermeld worden, dat Jan van Dongen dood is. Zijn broeder Roelof is dan momboor over zijn -Jans- kinderen[74].
De molens worden door Jan van Dongen, (evenals zijn voorganger deed), verhuurd. Op de 5de april 1446 n.st. beloven Wouter Willemssoen die Molner van Eyndhoven, Hille Henrix Kressers en Jacop Herman Smolners aan Jan van Dongen gedurende vijf jaar, met ingang van verleden Sint Geertruidsdag jaarlijks 27 mud rogge, Oisterwijkse maat, en 400 "*raepcoken*", te leveren half op Sint Remeijs en half op Sint Geertruid[75].
De opvolger van Jan van Dongen als leenman voor ter Borch was, zoals gezegd, zijn zoon Roelof. Hij trouwde met Elisabeth Jacop Ruttendochter en verwekte bj haar tenminste zeven kinderen:

1. Jacop, zijn opvolger, die ergens drossaard was[76] en trouwde met Dympna van Scarenborgh Roelofsdochter[77].
2. heer Willem van Dongen, priester[78], overleden voor 1544[79].
3. Jan Roelofs van Dongen, welke trouwt[80] met Catharina dochter van Aert Symon Jannis, en bij haar een zoon Jacop won.
4. Christoffel van Dongen.
5. Barbara van Dongen, welke trouwt met Henrick Ariaens.

69 F.W. Smulders, *DKM* jg. 12, no. 10
70 Strick Grefier
71 Oisterwijk, R.161, fol. 16
72 Oisterwijk, R.157,8b
73 F.W. Smulders, *DKM* jg. X, no. 7; 's Hertogenbosch R.1218, fol. 238
74 Oisterwijk, R.157,8b; R.160,29v
75 's Hertogenbosch, R.1216,34lv
76 Oisterwijk, R.244,68v
77 Oisterwijk, R.237,35v
78 Oisterwijk, R.236,7v
79 Oisterwijk, R.247,8
80 Oisterwijk, R.237,36

6. Anthoniske van Dongen, welke trouwt met Marcelis Coeck.
7. Marie van Dongen, welke trouwt met Frans Corstiaen Janssoen.

Bij Heilwich Jan Gerits, welke voor 1524 is overleden[81], verwekte Roelof nog twee natuurlijke kinderen:

a. Joost, natuurlijke zoon Roelofs van Dongen, en
b. Jenneke, welke trouwde met Jacop Jacop Rutten.

Volledigheidshalve zij medegedeeld, dat ik ook nog een Henrick Roelofs van Dongen heb gevonden welke[82] Elisabeth, dochter van Jan van Eel, trouwde.

Joost de natuurlijke zoon, kreeg een zoon, geheten Jan Joests van Dongen[83]. Deze trouwde met een Heilwich[84], bij wie hij twee dochters kreeg, namelijk Anna, welke trouwde met Willem Aertssoen van den Wiel, en Maryken, welke vóór 1578[85] trouwt met Jan Jans de Leeu.

Jan Joosts van Dongen hertrouwde Metken, dochter van Hubert Mertens, welke tesamen met Jan een testament maakt op de 20ste augustus 1563, en voor 1577 is overleden[86]. Bij dit testament wordt Anna, Jans dochter bij Heilwich, vijftien gulden vermaakt, te betalen uit het gehele sterfhuis, voor haar goede dienst. Van Metken erft Gerit Huybert Mertens, welke een natuurlijke zoon Huybert heeft[87].

Een zuster van Jan Joests van Dongen heet Heilwich[88].

Jacop van Dongen, de oudste zoon van Roelof, welke ter Borch na het overlijden van zijn vader, op de 20ste februari 1517 in het leenhof heeft verheven, verkoopt het goed aan Cornelis Kyevits, welke zijn nieuw bezit op de 20ste juli 1536 verheft[89].

Het gaat Jacop en zijn hele familie dan allerminst naar den vleze, blijkt overal in de Oisterwijkse schepenprotocollen. Nu had waarschijnlijk reeds grootvader Jan van Dongen met de aankoop van ter Borch erg hoog gemikt. Hij kocht het immers op afbetaling. Op de 25ste februari 1443 (n.st.) verleent Godschalck Roesmont hem kwijting voor duizend van de 2150 Philippusgulden[90]

Van de verkoper zijn twee kinderen bekend:

1. Roelof, zoon van Jacop van Dongen, en
2. Margriet, welke trouwt met[91] Jan Peter Hamer. Korte tijd was deze eigenaar van de brouwerij in Sint Joris aan de noordzijde van de Lind te Oisterwijk.[92]

In zijn artikel over de familie Kyevits[93] spreekt de Heer B.W. van Schijndel over deze familie als zouden ze als edelen zijn beschouwd. Daar heb ik in Oisterwijk niets van kunnen merken. Ongetwijfeld stond de familie echter in aanzien.

In de schepenprotocollen van Oisterwijk treffen we de volgende leden van deze famlie aan:

I. Jan, de vader van Cornelis.

II. 1. Meester Aelbrecht[94]
2. Cornelis, welke het goed ter Borch koopt, trouwt[95] met Barbara Gilles Claesdochter.

81 Oisterwijk, R.228,15
82 Oisterwijk, R.252,64v
83 Oisterwijk, R.248,21v
84 Oisterwijk, R.267,38v.; R.282,20, 1579
85 Oisterwijk, R.281, 2de deel, 2
86 Oisterwijk, R.230,12v
87 Oisterwijk, R.281, 2de deel, 2
88 Oisterwijk, R.243,21v
89 Strick Grefier, fol. 262; R. v. B
90 's Hertogenbosch, R. 1213,316
91 Oisterwijk, R.244,68v
92 Oisterwijk, R.244,68v
93 B.W. van Schijndel, jg 6, no. 2
94 Oisterwijk R.245, 27
95 Oisterwijk R.248, 62 bis

Barbara en Cornelis, ziek in zijn slaapkamer, maken op de 20ste januari een testament dat zeer nauwkeurig is en voornamelijk de bedoeling heeft het geld in de familie te houden. Voor zijn zestig mag hun zoon Gielis het van de van Dongens gekochte leengoed niet vervreemden, terwijl Cornelis, natuurlijke zoon een lijfrente vermaakt krijgt onder voorwaarde, dat hij van een aanspraak op de nalatenschap afziet[96].
Als weduwe, krank te bedde liggend, maakt Barbara op de 28ste april 1545 haar testament. Na de bruerscap van Onze Lieve Vrouw haar beste tabbart te hebben vermaakt -haar dochter Cecilia mag die lossen met tien carolus-gulden-, hernieuwt ze de beschikkingen welke ze tesamen met haar man trof. Ingeval Gielis daartegen "*rebel viele*" wordt hij onterfd ten gunste van zijn zuster. Cecilia zelf moet de goederen krijgen, welke Barbara van haar moeder, Katharina Loeyers zijn aangekomen.
Ook Jan, de natuurlijke zoon van haar man wordt nog bedacht, "*in puerder aelmisse*", (als men althans niet telt, dat hij geen rechten op de nalatenschap van zijn vader mag doen gelden).
Ook het personeel krijgt wat. Geertruyt, de dienstmaagd, krijgt "*dat minste bedde*", Jan Luyken, haar knecht, "*een cleyn bed dat in den neerslach leeght*" met twee slechte "*slappellaickenen*".
Ook een andere knecht, Dirck Valckesteyn, krijgt een legaatje.
Uit het testament blijkt duidelijk van de Vlijmense betrekkingen van de Kyevitsen. Zo is de schout van Vlijmen, Robbrecht Ghysmars als een der uitvoerders van het testament aangewezen[97].

3. Eesther.[98]

III. 1. Gielis Cornelis Kievits, de enige wettige zoon, volgt zijn vader als leenman van ter Borch op. Terwijl zijn vader een vreemdeling in Oisterwijk was, is Gielis volledig in de Oisterwijkse gemeentschap opgenomen: in 1561 en 1563 zit hij in de schepenbank. Het zou zijn ouders waarschijnlijk zeer naar de zin zijn geweest als ze hadden geweten, dat hij een zeer gefortuneerd meisje trouwde[99], namelijk Anna, dochter van de Bosschenaar Jan van Boirt bij Lysbeth dochter van Jacop Emmen, welke in zijn tijd wel de rijkste poorter van Oisterwijk was. Lysbeths moeder was Belie Gerit Everaerts, een halfzuster en universele erfgename van joffrouw Sophie van Berck.

2. Cecilia, genoemd in het testament van haar vader[100], trouwt voor 1573[101] Lazarus Zegers van Hedel. Zij liggen in de Sint Jan begraven: daar blijkt dat Cecilia is gestorven op de 5de juli 1594 en Lazarus op de 20ste juli 1572[102].

3. Jan, natuurlijke zoon van Cornelis Kievits, krijgt door Barbara Gilles Claes een lijfrente vermaakt, onder voorwaarde dat hij geen aanspraken doet gelden op de erfenis van zijn halve broeder en zuster[103].

IV. Het vierde geslacht der Kievitsen is niet meer in Oisterwijk gevestigd. De kinderen van Gielis zijn[104]:

1. heer en meester Jan Kievits[105], plebaan van de Sint Jan in den Bosch, is voor het goed ter Borch, dat tussen de kinderen en kleinkinderen van Anna van Boert ongescheiden blijft, sinds de 24ste mei 1604 sterfman[106]. Over de familie kunnen we hier kort zijn, want in Jhr A. van der Does de

96 Oisterwijk R.245, 27
97 Oisterwijk, R. 248,62 bis
98 Oisterwijk R.248, 62 bis
99 Oisterwijk, R.264,32
100 Oisterwijk R.245, 27
101 Oisterwijk, R.276,25
102 Dr C.F.X. Smits, *De grafzerken in de St. Janskerk te 's Hertogenbosch,* blz. 9
103 Oisterwijk R.248, 62 bis
104 vgl. sH,R.1425,287
105 Otw,R.307,68
106 Otw,R.280,12v

Willebois' *Studiebeurzen*, deel III blz. 73 wordt uitvoerig gehandeld over meester Jans op de 31ste december 1619 gemaakt testament.

2. Gielis Kievits, koopman te Antwerpen[107], welke genoemd wordt als enig erfgenaam van zijn broer meester Jan, en dus waarschijnlijk Cornelis, hier volgens heeft overleefd[108].
3. Cornelis, zoon van Cornelis Kievits[109].
4. Beliken[110], trouwt voor 1603 Jan van Wieringen, zoon van Embrecht van Wieringen.
5. Jenneken[111], trouwt voor 1603 Jeronimus van Kelst, een Bosschenaar, welke in 1613 secretaris van Oirschot is[112]. Hij wordt ook genoemd als griffier van Kempenland. Ze hebben een zoon Geraerdt[113].
6. Barbara[114], die trouwt voor 1603 met Cornelis Jan Adriaens, en twee dochters heeft:
   a. Judith en
   b. Elisabeth.

In verband met het overlijden Anna van Boirt verschijnen op de 19de maart 1604 voor Aart Peters van Hees, secretaris van de stad 's Hertogenbosch, als notaris en de "*sangmeester*" meester Peter Willems en Evert Coenen als getuigen, de plebaan van de Sint Janskerk heer en meester Johan Kievits en Hans van Wieringen als man van Deliana, kinderen van Gielis Kievits en Anna van Boirt, alsmede de deken van de Sint Janskerk, heer en meester Gijsbrecht Coeverincx en de raadsheer der stad Lambrecht Remmers als "*testamentlicke geordineerde momboirs ende toesienders*" van de onmondige kinderen van wijlen Cornelis Adriaensen bij Barbara Kievits, ook een dochter van Gielis en Anna. Zij machtigen Gielis Gieliszoon Kievits en Jeronimus van Keelst, de man van Johanna Kievits, dochter van Gielis en Anna, te verschijnen voor stadhouder en leenmannen van het Leenhof van Brabant om er te verheffen, te ontvangen en te verhergewaden: "*het Wouwenbroeck, ende 't goet ter Borcht mette watermolens*"[115].

Om de molens te laten werken moest het water van de Lei worden opgehouden. Dit strekte tot nadeel van de gronden.
In de keur van Oisterwijk staat in verband hiermee aangetekend: "*Hem sal die molder vander Borcht des somers schuldich zyn die sluysen ende schutselen vanden watermolen altoes te houden opten wegel. Te weten van Sinte Geertruyden tot Bamisse toe opte verbueren also dick ende mennichwerven als hy becoert sal worden iii gld*." Wie de mulder aanbracht kreeg hiervan een "*dordendeel*".
Deze verordening kwam tot stand ten tijde dat de Kievits ter Borcht hadden. Bij de verpachting van de molens werd met het stuwen van de stroom doorgaans ook rekening gehouden, omdat de beemden van de hoeve anders niet gehooid konden worden.

1618 oktober 6 RAT 851,1,III,14v
Jan Lambert Janss, 52 jaar, Anthonis Cornelis Janss, 31 jaar, beiden wnd binnen de vrijheid Oisterwijk, hen generende met wullen lakens te maken te reyen en te vollen tbv Jan Peter Deniss pachter en gebruycker van zekere watermolen deen tijd dienende om coren oft granen te malen dandere tijde om lakenen te vollen bvvo tpl. gent ter Borcht, de conditie van de volmolen in vele en verscheyde parthen seer ongereecht te sijn, de commen daer men de lakenen inne plachte vollen gehelijcken vergaen versleten en gereten sijn, ook de

107 Strick Grefier, f262; R.262; R.v.B. 1324,444
108 van Zuylen, A.W., blz. 930
109 Otw,R.248,21v; R.267,38v; R.282,20-1579
110 R.A. van Zuylen, Genealogische Aantekeningen, ms. 419a van de boekerij van het Provinciaal Genootschap
111 Oisterwijk, R.307,68
112 R.A. van Zuylen, Genealogische Aantekeningen, ms. 419a van de boekerij van het Provinciaal Genootschap
113 Otw,R.244,68v
114 R.A. van Zuylen, Genealogische Aantekeningen, ms. 419a van de boekerij van het Provinciaal Genootschap
115 RAB, Not.2663

hamers de stelen en de tochen, ook de sulderinge seer wandoyen? sijn geworden, ook de schuyffelen en berken? aan de waterrath nyet vele en doyen? en andersints seer loteren en onbequaem. Restauratie is nodig.
Lenaert Laureys en Wouter Cornelis oyck drabpenners in de voirleden jaer elck een laken aldaer gevolt hebben [N.5247,III,14v]
1621 juli 27 ? [schepenbrief!]: RAT 851,1,III,los bij 30v
Jan Peter Denysse molder opten watermolen alhier ter Borcht nutertijt toebehorende sr Godevaert Pijnappel capiteyn binnen stad sHertogenbossche, het grontwerck voirden der molen seer was vergaen ende ontreecht bezig met te repareren ende waterplaets te vernieuwen; verzoek aan schepenen notitie van de tegenwoordige gelegenheid
Op 3-8-1621 heeft Constantinus diemen noempt Stans z. Constantini Adriaenss molenmeester wnd Gestel Sinte Michiels bezig om de watermolen tot Otw ter Borcht toebehorende sr Godevaert Pijnappel etc. [als voor] te repareren tbv Jan Peter Denisse molder.
1621 augustus 3 RAT 851,1,III,40
Constantinus gen. Stans z. Constantini Adriaens molenmeester wnd Gestel Sinte Michiels tbv Jan Peter Denyss molder opden watermolen alhier tot Otw ter Borcht toebehorende sr Godevaert Pijnappel capiteyn bij cie soldaten binnen stad sBosch: op wat voege de waterplaetse van de selve molen op 27 juli ll. bevonden was in presentie der schepenen vvo: op de voorste stijl noordw. int wyntgat aldaer gedaen de nieuwe plate in plaets van de oude geleegt ende voirslach daertegen genagelt en mette waterpasch datelijck bij affmetinge bewesen de voors. nyeuwe waterplate een vaet scherp leger geleeght en meerder gesoncken.

VI

Voor zover we kunnen nagaan, begint het goed te verbrokkelen nadat Anna van Boort is overleden. Voor een deel[116] wordt in 1607 Christiaen zoon van Laureys Henricks van Ravenstein leenman bij koop tegen heer en meester Jan Kievits.
Op de 9de november 1619 komt ter Borch in handen van Godevaert Pynappel, "*bij bekenden naderschappe van jonckvrouwe Sophia Tuelen*".

[116] vgl. sH,R.1425,29(7)

Wat Godevaert met joffrou Sophia te maken heeft is me niet duidelijk. Het recht van naderschap is echter aannemelijk omdat hij getrouwd was met een Aldegonda van Ravestein[117].
Als weduwe van lieutenant colonel Pijnappels verheft Aldegonda ter Borch op de 28ste oktober 1633. Haar goed wordt dan omschreven als volgt: "*huijsinge, schuer, schap, backhuijs, schaepkoije ende boomgaert daer aen liggende ende omgraven sijnde, mette hoechborcht, ende leechborcht, houtwas ende boomen daerop staende*", enz. "*Tot dijen twee watermolens, den eenen wesende eenen coerenmolen ende den anderen eenen volmolen aen malkander staende... Item eenen rosmolen, ende nu eenen olijmolen met een molenhuijs, hoff....* "enz.

Godevaert en Aldegonda hadden twee dochters: op de 3de mei 1660 verheft Marcelis van der Poll, mede ten behoeve van zijn broeders en zusters, kinderen van Jan van den Poll, in zijn tijd drossaard van Hedel, bij Emerentiana Pijnappel Godevaertsdochter, en ten behoeve van Maria, Emerentianas zuster, weduwe van Henry Oliviers van Berchuysen.

Op de 18de januari 1672 komen dan te boek: Godefroy Hendrik van de Poll en Henri Oliviers van Berchuysen, te Parijs woonachtig, mede voor de kinderen van Marcelis van der Poll en voor Maria Hunninga van Oestwolt, dochter van Johan Hunninga bij Maria van der Poll. Godefroys' zoon Johan Maurits wordt sterfman voor het leen.
Wat er nu precies gebeurd is, is onduidelijk maar het deel dat Henri Oliviers van Berchuysen had, is geconfisceerd. Dat blijkt, wanneer de pachter van de watermolen, Joseph Nicolaes Tuelincx, van de betaling van de pacht wil afkomen, ende lakenkopers in de vrijheid Oisterwijk weet te doen verklaren, dat "*de coopmanschap der wolle laeckenen alhier seer is vervallen*", zodat de molenaar "*vanden volmolen seer weynigh proffyt is hebbende oft heeft gehad*". Immers in de beide verlopen zomers is het water zeer klein geweest. Mede doordat de inwoners der vrijheid zeer veel overlast hebben gehad van inlogeringe van ruiters en soldaten, is de pachter "*buijten postuer*" gesteld de beloofde jaarlijkse pacht "*vander molen te komen betalen*"[118].

Wij naderen nu het tijdstip dat ter Borch uiteenvalt. Aernoudt Louis du Bois, heer van Assche, Walheim enz., wonende te Antwerpen, in het goed ter Borcht gerechtigd voor de ene helft, en meester Adrianus Schoneus in hoedanigheid van curator, advocaat wonende in den Bosch, besluiten in 1731 tot openbare verkoop in het "*Coffijhuijs genaamd de Coningin Anna bewoont wordende bij Sr. Gerard van Dinter*", in den Bosch. Zulks in twee kopen[119].

De eerste koop omvat "*den water coorn, en volmolen genoemt den Molen ter Borgt gestaen onder de vrijhijdt van Oosterwijk soo, en indier voegen als den selven aldaer jegenwoordigh is met het molenhuis, hofje, een stukje akkerland, agter voorschreven huijsinge gelegen, genaemt het Bugtjen, Sluijsdijk, of dijk daer de sluijs inlegt tot aen een steeg, of vaerwegh genaamt het molesteegje, en een weijde, off beemt genaamt de Ros of Busweijde met het regt van gemaal*".
De veilingsvoorwaarden lichten ons voortreffelijk in over de lotgevallen van die Hoochborch, waarover zoveel schrijvers, Lambrecht van den Hoevel voor, A.C. Brock en laatstelijk ds. Craandijk na, een opmerking plaatsten.
De koper van de molen zou de dijk door de hoeve "*der Borgt*" laten gebruiken "*met gaen, beesten stouwen, met kar, wagen, off andere instrumenten of rijtuijgen, soo als den dienst, en gebruijck van voorschreven hoeve nodig heeft*".

117 R.v.G. 1324,55
118 R.A. 's Hertogenbosch, Kwartier van Oisterwijk,70
119 Otw,R.485,43

De koper van de molen is eveneens gehouden de dijk te onderhouden, zodat de hoeve daar geen last van ondervindt. Het zal de koper van de molen vrij staan "*vanden berg de Borg genaamt tot nootsaakelijke onderhoudt van den dijk, molen en sluijs te mogen uijtsteken de aerde, en die ter minste schade ten eijnde als voor weg te halen, dog den berg door weghalinge geplaneert zijnde, sal dit comen op te houden*". Tevergeefs zullen wij dus graven, als we zouden gaan zoeken naar de oude burcht, gelijk mr Hardenberg aanbeveelt.

De tweede koop bestond uit de reeds genoemde "*seer schone, en welgelegen hoeve lands bestaande in huijsinge schuere, schop, bakhuijs, hooijweij, en teullanden te samen met zijn opgaande boomen, en houtwassen gemeenlijk genoemt de hoeve Ter Borgt*", gelijk die in huur gebruikt wordt door Adriaen van Ostaden. Volgens de opmeting van 1723 is deze hoeve 102 lopense, na aftrek van het land van de molen. Zoals gezegd was de hoeve verpacht, en wel op een nogal ingewikkelde manier. De huur van het huis liep tot mei-avond, die van de hof en de groeslanden tot half maart, die van de teullanden tot oogst aan de stoppelen in 1732.
De verkoop van de molen had een snel verloop. Op de 29ste juni 1731 werd hij te beurde gezet voor 1000 gulden. Vervolgens werd opgeboden 3000 gulden, waarvan weer 1500 werden afgemijnd. Daarop heeft de Oisterwijker Adriaen van Dall weer 200 slagen geslagen, waarna hij op de 13de juli voor 2710 gulden aan de koop is gebleven, omdat niemand meer hoogde.
Met de hoeve ging het niet zo vlot. Deze werd op de 29ste juni belegd met 2200 gulden, afgehangen van 4500. Daarop heeft de heer Arnoldus de Vien 175 slagen geslagen. De pachter van de hoeve ontsloeg hem echter met 50 slagen. Op de 3de juli kwam er nog eens 125 gulden op en na nog 50 slagen te hebben gedaan, werd de pachter koper, op de 13de juli 1731.

Aan de lotgevallen van de molens heeft Lambert de Wijs in de Tilburgse krant eens aandacht gewijd. omdat deze bron niet zo eenvoudig is te raadplegen, neem ik hier een en ander over.
Leenhulde voor de molens werd achtereenvolgens gedaan door:
1. Maria Anthonis Verheyen (19 oktober 1736).
2. Cornelis Verbeeck (17 december 1750).
3. Geertruy Versteijnen, weduwe van Hendrik Kievits (21 februari 1780).
4. Cornelis Kievits (6 augustus 1792).
We hebben hier nog met Oisterwijkse mensen te maken. In ons Vlugschrift is een artikel verschenen over de families van Dall en van Asten. Daaraan waren de Verbeecks verwant.

Op de 15de mei 1792 machtigt de weduwe van Henrik Kivits, Geertruij Versteyne, Theodorus van Iersel haar recht van tocht op een-derde deel "*in den waterkoorn- en volmolen genaamd de Molen ter Borcht*" met het daarbij horende molenhuis, het Bugtje tussen de dijk en het Molensteeghe en de Ruschweide, met het recht van gemaal af te staan aan Cornelis Kivits te Oisterwijk. Theodorus doet dit al 's anderdaags, maar omdat het leengoed betreft wordt de rechtshandeling op de 18de mei 1792 nog in Den Bosch geregistreerd. Het recht op de tocht blijkt dan niet hoger geschat te zijn dan zes-en-negentig gulden[120].

Op de 1ste november 1792 schijnt er nog slechts één molen te zijn, welke dan komt aan de bekende fabrikant Pieter Vreede uit Tilburg, welke hem inschakelde in zijn bedrijf. Op de 23ste oktober 1807 deed Pieter de molen overschrijven op zijn zoons Paulus en Hendrik[121], die hem op de 24ste juli 1812 verkochten aan G.A.A. Verbunt, maar hem weer terug kregen doordat het koopcontract in 1821 "*vernietigd*" (?) werd. Aldus bleef de molen voor hun bedrijf in werking. In de balans van 1826 wordt hij vermeld als het "*etablissement*" te Oisterwijk voor tienduizend gulden. Daaronder vallen dan weer twee molens. Immers bij Koninklijk Besluit

120 's Hertogenbosch, R.1773,34v
121 Otw,R.440,67

van de 1ste augustus 1823 worden Paulus en Hendrik Vreede gemachtigd tot het oprichten van "*enen waterpelmolen bij derzelver waterkorenmolen*"[122].
In 1836 komen er door koop weer Kievitsen als eigenaar opdagen, welke hun goed echter in 1875 weer van de hand doen aan een Tilburger: Arn. Schoenmakers. Uit diens hand kwam de molen aan de gemeentes Tilburg, Berkel en Oisterwijk, welke last hadden van het stuwrecht.

Nu zal ik nog de lotgevallen van de hoeve, welke wij tegenwoordig kennen als de Waterhoef, onder de uitbreiding van Oisterwijk reeds half bedolven is geraakt, schetsen.
De koper van de hoeve was zoals gezegd: Adriaan van Ostaden, welke het goed ten tijde van de koop reeds beteulde. Door zijn zeer groot nageslacht raakte het goed in veler hand.
Adriaan, Jan, Martinus en Amerntia de Bresser bezitten in 1783 al negen-tiende van het goed ter Borcht. Door een erfmangeling verwerven zij op de 14de maart 1783 het nog ontbrekende een-tiende deel van Geert Jans van den Brekel uit Oisterwijk, die daermee afstaat hetgeen hem is aangekomen "*van zijn voorouders*". Geert is deelgerechtigd in een "*Huysinge, schuur, schop en varkenskooy, met den Hof en Dries daar aengeleegen van ouds genaamd de Hoeve ter Borgt*"; drie lopense wei en bos genaamd "*den Eykenboogert*, 42 lopense akkerland geheten "*den Groten Akker*" en "*den Hogen Akker*", een stuk land van vijf lopense voor het "*Achterste Veld*", een stuk van tien lopense; het "*Middelste Veld*", vijf lopense groot en het "*Voorste Veld*", elf lopense groot; de "*Vloeibeemd*", een stuk wei of hooiland van acht lopense; een weiveld, houtbos alsook "*den Berg genaamd ter Borg*", alles bijeen zes lopense groot, de "*Sluisbeemd*", tien lopense; de "*Molenbeemd*"; elf lopense en een wei genaamd "*het Broekveldeke"*, een stuk grond van drie lopense.
Al deze grond is leenroerig en op de 27ste februari 1783 het laatst te leen verheven. De belasting met de veertigste penning over het een-tiende deel wordt berekend over 449 gulden, waarbij de cijns van een gulden aan de Domeinen verschuldigd en een bezwaring met een kapitaal van 1.325 gulden tegen drie-en-een-half percent voor het genoemde deel wordt geschat 138 gulden te bedragen. Dat kapitaal is geschoten door de Blok van de Markt in 's Hertogenbosch[123].

Het was echter de weduwe van Adriaans kleinzoon, Helena Lambert van de Bosch, weduwe van Willem Peter van Esch, welke rond 1800 de parten in handen probeert te krijgen. Misschien was ze daartoe gedwongen, omdat het goed niet meer leenroerig was en voortaan vrij gescheiden en verkaveld kon worden. Op de 2de november 1801 vindt zulk een transport plaats[124], niet meer voor schepenen van den Bosch, zoals moest gebeuren toen het goed nog een leen was, maar voor Hermanus Josephus Schellekens en Hendrik Suys, schepenen van Oisterwijk. Willibrordus van de Lisdonk, Francyn van de Lisdonck met haar man Gilles Scheepen en Willibrordus voornoemd in hoedanigheid van gemachtigde van zijn medevoogd, en als voogd van de minderjarige kinderen van Jan Adriaen van de Lisdonk bij Maria Buyse, aangesteld door den gerechte van Ginneken, dragen over aan Helena Lambert van den Bosch: een-vijfde onverdeeld in een huizinge, schuur, schop en varkenskooi met den hof en dries daaraan gelegen "*van ouds genaamd de Hoeve "Ter Borcht*". Ter plaatse "*omtrend de Watermoolen*"; en in "*de Eyke Bogaart*", zijn-de bos en wei, den "*Groten Akker, den Hoogen Akker, het Achterste en het Voorste Veld, de Vloeibeemd, de Molenbeemd, De Sluisbeemd en het Broekveldje*", en niet te vergeten het vijfde gedeelte onverdeeld in een perceel "*weiveld houtbosch en den Berg genaamd ter Borgh groot omtrend ses loopense gelegen als voor*", waar de eigenaar van de watermolen aarde en zand mag halen "*tot zo lange den Berg is duurende*". Zulks voor 1200 gulden en een aandeel in de obligatie van f 1350,-- ad 3½% aan de Blok van de Markt in den Bosch, en een cyns van f 1,-- aan de domeinen.

122 G.A. Oisterwijk, 1427, blz. 28v
123 's Hertogenbosch, R.1775,160
124 Otw,R.437,..

Voor 600 gulden wordt Helena op de 19de september 1806 een tiende onbedeeld opgedragen (voor schout civiel en twee schepenen van Oisterwijk) door Hendrik de Bresser in huwelijk hebbende Jenneke van Gorp[125].
Mogelijk waren de de Bressers al lang in het goed gerechtigd; immers aan Helenas man Willem Peter van Esch was op de 16de juli 1788 (dan nog voor schepenen van den Bosch) een opdracht gedaan door Jan de Bresser, toen voor de som van 2337 gulden.
Daarom compareerde Helena ook reeds in 1796 in den Bosch voor meester Jan van Heurn, eerst presiderende raad en stadhouder van de lenen, mitsgaders voor meester Bernardus Storm en Carel Benjamin van Engelen van Strijen, raden en mannen van leen, om "*van weegens het volk van Bataavs Braband verleijd ende beleend te werden met de onverdeelde helfte*", "*gemeenlijk genaamdt de Hoeve ter Borcht*", "*groot in 't geheel omtrent een hondert en twee lopense*".

Nadat ook Helena van den Bosch te Oisterwijk gestorven is, dragen haar tien kinderen, met name:
1. Cornelia van Esch, weduwe van Arnoud van den Brekel,
2. Josephus van Esch,
3. Jan Francis van Esch,
4. Petronella van Esch, geassisteerd door haar man Wilhelmus de Kort; alle landbouwers te Oisterwijk,
5. Adriana van Esch, geassisteerd door haar man Adriaan Verhoeven, landbouwers te Heukelom;
6. Johanna van Esch, getrouwd geassisteerd door haar man Martinus van Breda;
7. Anna Cornelia van Esch, geassisteerd door haar man Jan Johannes van den Brekel;
8. Maria Petronella van Esch, geassisteerd door haar man Hendrikus Leermakers, alle landbouwers te Haaren.
9. Petrus van Esch, dagloner te Middelbeers, en
10. Maria van Esch, geassisteerd door haar man Johannes Bouwens, landbouwers te Tilburg;

de bouwmanshoeve, genaamd de Hoeve ter Borght, met de grond, op de 26ste september 1833 ten kantore van Antonius Petrus Bolsius, openbaar notaris te 's Hertogenbosch[126], met de Haarense landbouwer Francis van Avendonk en de secretaris van Haaren, de in Oisterwijk wonende Antonius Franciscus Bolsius, als getuigen, voor tienduizend "*Nederlandse guldens*" over aan de Bossche winkelier en koopman Jan du Pont.
Dit transport is zeer belangrijk omdat er alle verkochte gronden zowel met hun veldnaam als met hun kadastrale aanduiding in staan aangegeven. Ook worden de eigenaars der belendende percelen genoemd. Gemakshalve verwijs ik naar bijgaand kaartje.

Overgedragen werden:
1. de bouwmanshoeve;
2. een perceel hofland;
3. den Dries, een weiland;
4. den Eikenbogaard;
5. den Groten Akker;
6. het Broekveld, een weiland
7. de Molenbeemd;
8. de Sluisbeemd, een weiland
9. den Vloeibeemd;
10. het Voorste Veld;
11. het Hoog Weike;
12. het Middelste Veld;
13. het Middelste Veld, andermaal;

125 Otw,R....0,3v
126 N.3938,121

14. het Laag Beestenveld, een weiland;
15. het Laag Beestenveld, andermaal;
16. den Hoogen Akker, een bouwland;
17. een moeras, genaamd de Burgt.

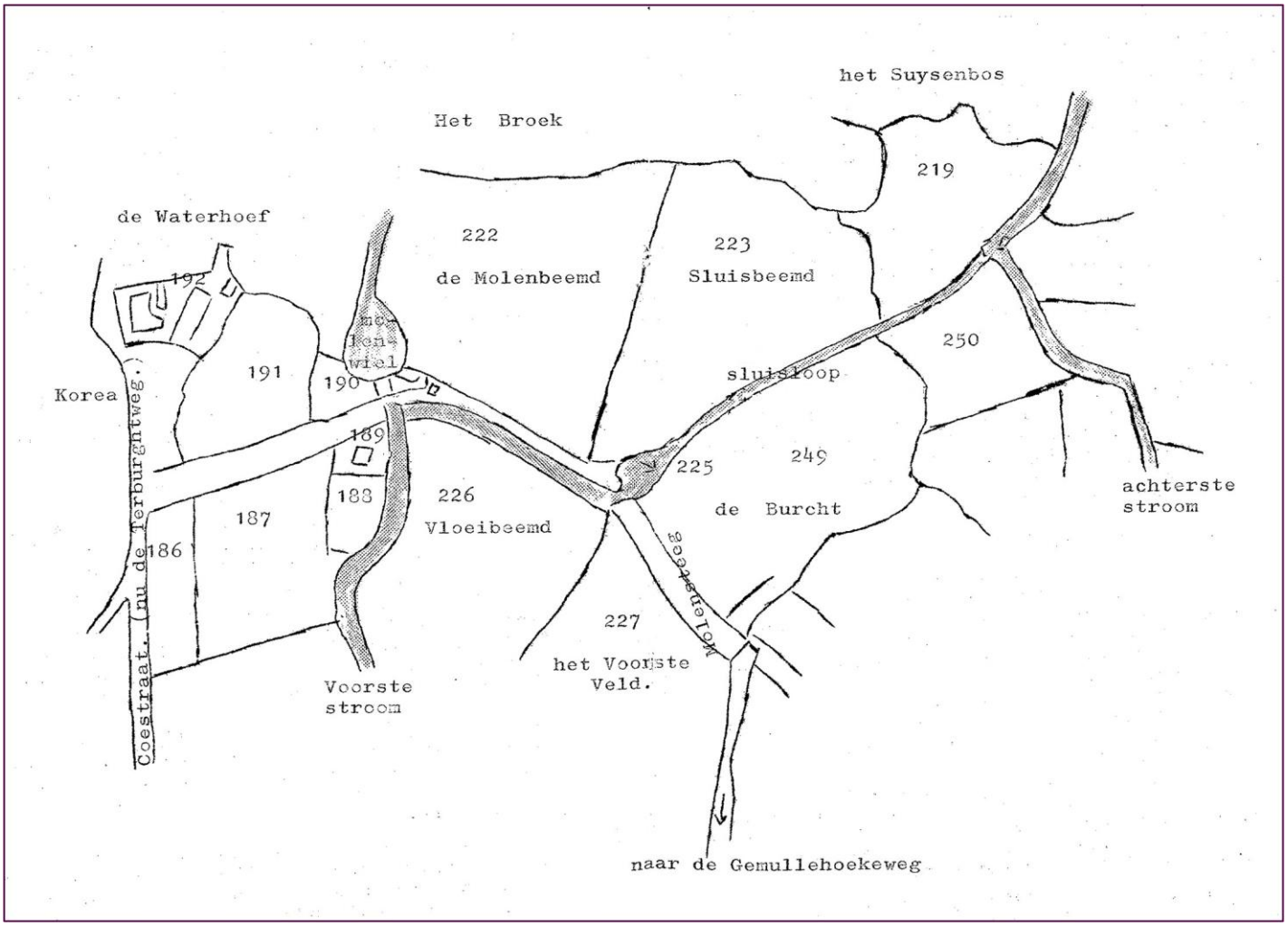

De verkoop vond plaats ten kantore van Antonius Franciscus Bolsius op de 28ste oktober 1833[127], in tegenwoordigheid van Martinus Canters, "*leerlooyer*" en Antonius Franciscus Bolsius, welke als getuigen waren verzocht.
Jan du Pon breidde nadien zijn bezit nog uit door van de landbouwers Hendrik de Bresser en Johanna van Gorp, echtelieden te Oisterwijk, voor 200 gulden een bouwland in de Burgtakkers, groot 37 roeden te kopen. Dit stukje grond lag aan drie kanten ingesloten door grond van Jan du Pon, en lag met de overblijvende zijde aan de Boxtelse baan. Het was de verkopers aangekomen van Johanna's ouders, Willem van Gorp en Johanna Maria[128] van den Brekel. Het transport van dit stuk grond vond te Udenhout plaats, voor notaris Andries Jan van den Bosch.
De hier genoemde Martinus Canters had gronden liggen neven de grond welke tot ter Borch behoorde. Op de 9de en 17de februari 1767 had Andries Suys[129] in deze buurt grond gekocht van de erven van Govert Goverts van der Aa. Door vererving kwam deze grond aan de vrouw van Martinus Canters, Anna Suys, een

127 N.8016,109
128 of Adriana
129 J.H. van Mosselveld. De Magistraat van Tilburg in de Franse Tijd, in *Van Heidorp tot industriestad*, bijlage 8

kleindochter van voornoemde Andries Suys. Ook kwamen in haar hand gronden welke Pieter van Liempt, haar grootvader van moederszijde hier had aangekocht.
Overigens had ook Martinus Canters zelf hier als twintigjarige jongeman grond gekocht, namelijk van de neven en nichten van Allegonda van Laarhoven, weduwe van Engelbertus van de Wiel.
Deze gronden zijn vererfd op Frans Berkelmans, achterkleinzoon van Martinus Canters en Anna Suys.
Jan du Pon zal van zijn aankoop wel geen spijt hebben gehad. Op de 5de mei 1863 verscheen zijn gemachtigde Hendrik Dankers, landbouwer te Haaren, voor de Oisterwijkse notaris Ignatius Cornelis Michael Breda om de bouwhoeve, genaamd ter Burght, met de bijbehorende landerijen, kadastraal bekend Oisterwijk, sectie B, nrs. 153, 154, 191, 192, 193, 194, 221, 222, 223, 226 t/m 232, 241, 243 en 249, tesamen groot 21 bunder en 17 roeden, benevens een perceel heide onder Haaren, kadastraal bekend D. 822 t/m 824, groot 4 bunder, negentien en half duizend gulden over te dragen aan de Oisterwijkse fabrikanten Arnold en Wouter Holleman, voor welke de heer Frederik Arnold Holleman "*mede fabriekant*" als mondeling gelastigde optrad.
De hier genoemde hei betrof 2 kopen van 2 bunders heide en lage heide op de Kempesche Heide, welke door de burgemeester van Oisterwijk in bijwezen van twee raadsleden op de 26ste mei provisioneel en finaal zijn verkocht, onder de verplichting dat de koper die binnen 4 jaar na de goedkeuring van de verkoop der gemeentensgrond (welke door Gedeputeerde Staten op de 15de juni 1847 werd verleend) hebben "*ingegraven, bezaaid of bepoot, zullende die gronden, wanneer dezelve tot boschland mogten worden aangelegd, niet gehouden worden voor bepoot of beplant, dan wanneer ten minsten de tien of twaalf palmen een struik, of op elke zes of zeven ellen een heester of opgaande boom wordt gevonden*".

VII

De heren Holleman verkochten de hoeve aan ingenieur Gijs Küller, een van Nederlands eerste vliegers. Deze woonde op het door de Canadezen verwoeste Maerweiden en de Waterhoef werd beteeld door de familie van de Wiel.
Op de 2de februari 1923 heeft Gijsbertus Petrus Küller de waterhoef getransporteerd aan Adrianus Wilhelmus Matheus Roosen, de stichter van de Schoenfabriek Arbo v/h Roosen de Bakker N. V. Het goed was toen 19 hectare 35 are en 60 centiare groot.
Daarna kwam het in handen van Richard Roosen, kleinzoon van genoemde Adrianus. Een aanzienlijk deel van de gronden is echter het slachtofffer van onteigening geworden.

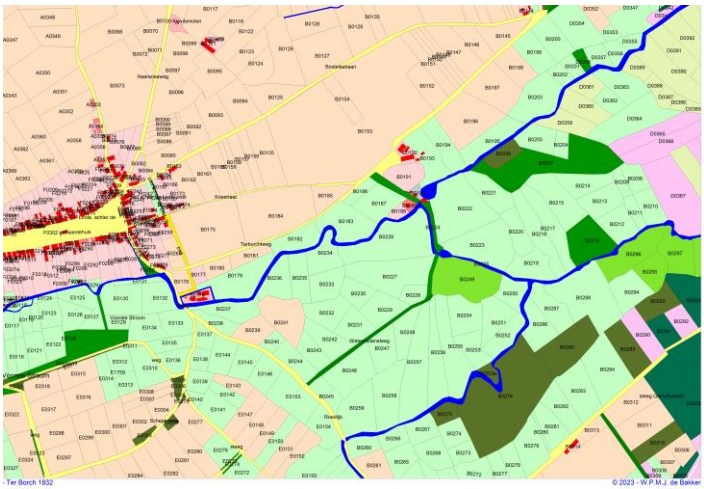
1832 kadaster Ter Borch

1832 kadaster Ter Borch eigenaren (groen)

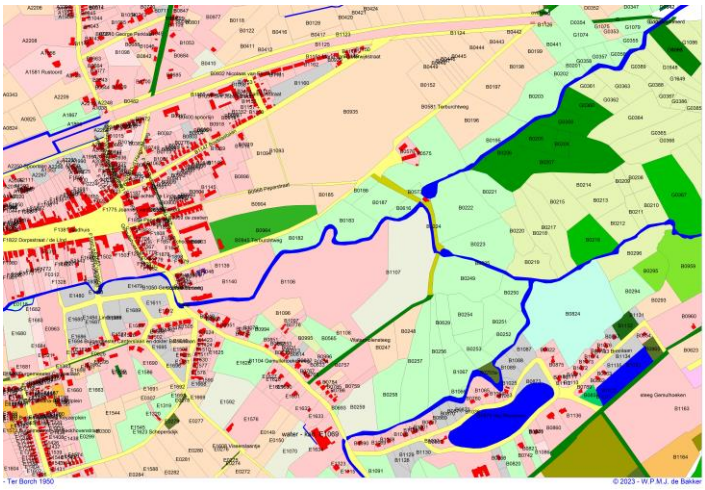

1950 kadaster Ter Borch

2023 kadaster Ter Borch

Lindeind 106	**Oisterwijk,GA.87-98**	**oud 260-271**
(de molen)		
	eigenaars	*bewoners*
1736	de kinderen Anthony Versteyne	Marcelis van Giersbergen
1741		Cornelis Jonkers
1746		Jan van Lisdonk
1751	Hendrik Kievits	*staat ledigh*
1756		Peter van den Meegdenburgh
1761		Jan Dirk van Irsel
1766		weduwe J. D v. Irsel
1771		
1776		Jan van Baast
1781	weduwe Hendrik Kivits	Marten Adriaan Schoenmakers
1786		Jan Nicolaas Janse
1791		Geert Roosen (3.0)

Lindeind 107	**Oisterwijk,GA.87-98**	**oud 260-271**
(de hoeve)		
	eigenaars	*bewoners*
1736	Adriaan van Oistade	item en de weduwe Hendrik Verhoeve
1741		deselve
1746		
1751	weduwe Adr. van Oistade	Peter van Esch
1756		
1761	erfgenamen wed. Adr. van Oistade	Jan de Bresser
1766		Jan de Bresser de jonge
1771	Jan de Bresser	deselve
1776		
1781	erfgen. wede Adr. van Ostaden	Willem Peter van Esch
1786	Jan de Bresser en verdere erfgen. wede Adr. van Ostaden	
1791	Willem Peter van Esch en verdere erfgen. A. van Ostaden	Willem Peter van Esch (4.8)

Lindeind 107a	**Oisterwijk,GA.87-98**	**oud 260-271**
	de moolenhuysinge	
	eigenaars	*bewoners*
1736		
1741		
1746		
1751		
1756		
1761		
1766	Hednrik Kievits	deselve
1771		
1776		

1781	weduwe H. Kievits	*den molenhuysinge*
1786		*de watermoolen*
1791		

overzicht

			LINDEIND 106-107
			106 het goed ter Borch
			hertog Henrik I van Brabant *(allodium)*
			Bisschop van Keulen
1222/1223	Br.CvB 24	*allodium Tilborch*	hertog Henrik I van Brabant *(leen)*
1288			(eind van de leenroerigheid)
±1355		*woning*	Arnoud de Roever van Ouden, **Goed ter Borch**
		watermolens en slagmolen	Jan van Engelen n.z. hr Aart Rover investiet van Erp x vr Katarina (1384, 1387, **ter Borch**
15-3-1386	sH,R.1177,286v	*goed met watermolens*	Wellen Rover en zijn krn bij vr Heilwig Aart van Hackenen, **Goed ter Borch**
			Aart Rover, Geerlic, Dierk, Aart van Hackenen krn Wellen Rover
22-10-1408	sH,1186,13v-8	*hoeve en watermolens*	Aart Rover, Dierk, Aart van Hackenen, **Goed ter Borch**
4-3-1410			Aart van Hackenen z. Wellen Rover, **Goed ter Borch**
v1419	vgl. sH,R.1191,152v-4		Daniel Roesmont (1419)
v1423			Goedscalck Roesmont
1443	vgl. sH,R.1213,316r-10	*molens en goederen*	Jan van Dongen z. Willem van Dalem, **Ter Borch**
1485?			Roelof Jan van Dalem geheyten van Donghen
1535			Jacob, Jan, Christoffel en hr Willem, zonen van Roelof van Dongen Jansz.
17-3-1536	sH,R.1323,372	*hoeve 2 watermolens rosmolen*	Cornelis z. Jan Kievits, **Goed ter Borcht**
			Gielis Cornelis Kievits x Anna Jan Jordaan van Boert
17-9-1587	sH,R.1416,138v	*goed ter Borch Wouwenbroek*	Anna Jan Jordaans van Boort wede Gielis Cornelis Kievits
29-7-1605	sH,R.1425,287	*2 watermolens rosmolen molenhs*	Christiaan Laureys Henrik van Ravesteyn
1633			Aldegunda van Ravesteyn wede luit.col. Pijnappel
			Johan van der Poll, drossaart van Hedel x Emerentiana Godevaart Pijnappel
1660			Marcelis van de Poll, drossaart van Hedel, met br. en z. en Maria Pijnappels wede Henry Olivier van Berchhuysen
1672 17-8-1679	O,R.373,I,53	*hoeve, molenhuis, 2 watermolens rosmolen*	Godefroy Frederick van de Poll, Henri Olivier te Parijs z. Henrick Olivier van Berchhuysen bij Maria Pijnappel, de krn Marcelis van de Poll en Maria d. Johan Hunning van Oostwoll bij Maria van de Poll met als sterfman Johan Maurits z. Godefroy Frederik van de Poll
18-8-1731			*(splitsing in twee goederen)*
			de molens **L.106**
18-8-1731	sH,R.1720,145v	*waterkoren- en volmolen, molenhuis*	Adriaan van Dal x Maria Verbeek
16-12-1735	O,R.487,193	*water koren- en volmolen huis*	krn Antonie Lambert Versteynen bij Jenne Maria van Dal
			Jan van Iersel x Maria Antonie Versteynen *(1/3)* en Marjanna Antonie Versteynen *(1/3)*
18-2-1749 15-7-1750	O,R.420,36v O,R.489,246	*koren en volmolen*	Hendrik Kievits (+ 1779) x Geertruy Versteynen
			vanaf 1766 ook L.107A
18-5-1792	sH,R.1773,34v	*water koren- en volmolen*	Cornelis Kievits (1/3)
15-5-1792	O,R.497,187v	*water koren en volmolen*	Pieter Vreede te Leiden
23-10-1807	O,R.440,67v	*water koren en volmolen*	Paulus en Hendrik Vreede te Tilburg **B.190**
24-4-1812	N.948,42		
1873			Jan Kivits
1877			Arnoldus Schoenmakers

1882			Gemeente Tilburg *(13/20)*, Gemeente Oisterwijk *(4/20),* Gemeente Berkel-Enschot *(3/20)*; *na 1885* **B.573** *afbraak 1885, verkoop in 1925, verkoop 1956*
			107 de hoeve
			Arnout Louis du Bois barrenet heere van Assele Wallieu Vroylande te Antwerpen en curator
18-8-1732	sH,R.1720,147	*huis schuur schop bakhuis hoy- wei- en teullanden 102 L*	Adriaan van Ostade x Maria Bucken, bezetman Peter van Esch
1775			Johanna Adriaan van Ostade wede J. van de Lisdoncq
			Jan de Bresser de oude x Catharina Verstijnen
29-10-1777	O,R.494,77v	*huis schuur schop varkenskooi dries*	Adriaan van Berkhaven x Adriaantje van Ostade *(1/5),* krn Jan de Bresser x Jennemaria van Ostade *(1/5),* Jan van den Brekel x Jenneke van Ostade *(1/5),* Jan van de Lisdonck x Johanna van Ostade *(1/5),* Willem van Esch *(1/5)*
13-7-1782 31-1-1783 27-2-1783 6-3-1783 14-3-1783	sH,R.1769,207 O,R.495,72 O,R.472,284 O,R.431,150 sH,R.1775,159v	*huis schuur schop varkenskooi dries*	Adriaan en Jan de Bresser, ook voor Martinus en Amerentia allen krn Jan de Bresser bij Jenne Maria van Ostade *(1/2), (9/10)* Geert Jan van den Brekel
27-9-1785	O,R.496,28v 1/2	*huis schuur schop varkenskooi dries*	Jan de Bresser de jonge *(1/2);* Willem Jan van Gorp x Jennemie Jan van den Brekel *(1/10)* krn Jan Adriaan van de Lisdonck bij Anna Maria Buyse *(1/5),* Hendrik de Bresser x Jenneke van Gorp *(1/10),* **Hoeve ter Borch**
16-7-1788 15-7-1797 2-11-1801 19-9-1806	sH,R.1776,287 1/2 O,R.530n124 1/10 O,R.437,139 (1/5) O,R.440,3v (1/10)	*huis schuur schop varkenskooi dries*	Willem Peter van Esch x Helena Lambert van den Bosch, **Hoeve ter Borch**
			B191/194

uit: www.devrijheidoisterwijk.nl 16-12-2023